

УДК 94:314.151.3-054.72:331(44=131.1)“1919/1939”

Леся Купин

ІТАЛІЙСЬКА ЕМІГРАЦІЯ ДО ФРАНЦІЇ У 1919–1939 РОКАХ

В історії еміграції у Франції упродовж міжвоєнного двадцятиріччя італійці становили найбільш потужну та масштабну хвилю заробітчан. Значною мірою на це впливала кон'юнктура на французькому ринку праці та атмосфера у французько-італійських відносинах. Ліберальне налаштування з боку Франції забезпечувало італійцям чисельну перевагу та високий рівень самоорганізації.

Ключові слова: Франція, італійці, італійська еміграція, законодавство, фашизм.

Однією із найбільш гострих проблем сучасної Франції є питання імігрантів. Саме воно турбує широке коло представників місцевої та зарубіжної громадськості. Зрозуміло, що ґенезу цього руху слід шукати, мабуть, у наслідках французької колоніальної політики Нового часу та в часто необдуманій іміграційній політиці країни у новітній період. На особливу увагу заслуговує розгляд еміграції до Франції у міжвоєнне двадцятиріччя, адже у цей період її часто називали “країною емігрантів”. Традиційно, що найбільша кількість імігрантів до Франції прибула з країн, що межували з нею. Першість за цим показником належала італійцям, кількість яких у зазначений період сягала 1 млн осіб.

Наукова новизна статті полягає у тому, що це одна з перших спроб в українській історіографії комплексного дослідження італійської еміграції до Франції у контексті іміграційної політики французького уряду впродовж 1919–1939 рр. Робота виконана на основі критичного аналізу іноземних джерел та літератури.

Мета роботи – дослідити італійську еміграцію до Франції впродовж міжвоєнного двадцятиліття.

Головні завдання дослідження: визначити чинники, які зумовили італійську еміграцію до Франції у 1919–1939 рр.; дослідити динаміку та чисельність цього явища; виявити особливості італійської еміграції у Франції впродовж міжвоєнного двадцятиріччя; проаналізувати іміграційну політику французького уряду щодо італійських емігрантів.

Об'єктом дослідження є еміграція італійців до Франції у 1919–1939 рр.

Предмет дослідження – соціально-економічні та національно-політичні причини італійської еміграції до Франції та її місце у повоєнній відбудові країни; іміграційна політика французького уряду щодо італійців; чисельність і територія розселення італійців у Франції, рівень їхньої самоорганізації та головні види діяльності.

Упродовж 1919–1939 рр. значну кількість імігрантів у Франції становили вихідці з країн, що межували з нею. Першість за цим показником належала італійцям. Таку ситуацію зумовила політична криза, що охопила Італію після закінчення Першої світової війни та приход до влади у 1922 р. фашистського уряду на чолі з Беніто Муссоліні. Як наслідок, упродовж 1920–1924 рр. до різних країн Європи емігрувало 914 тис. італійців [1, s. 37].

З огляду на масштабність цього явища, італійська еміграція стала об'єктом вивчення багатьох дослідників. Вони ґрунтовно висвітлили її причини та перебіг, місця розселення емігрантів у Франції, види їхньої діяльності та умови працевлаштування тощо. Серед них можна виокремити праці М. Флоркіна [2], К. Колліна [3], Л. Тельєрез [4], Ральфа Шора [5], Бертрана Бовіо [6]. К. Коллін, зокрема, наголошував на двоїстій природі італійської іміграції у Франції. Вказував на прошарок “старих” імігрантів, які прибули сюди після 1919 р. для участі у відбудові країни, а на початку 1930-х рр., інтегрувалися у французьке суспільство й не бажали повертатися до Італії.

Протилежна ситуація, за його словами, склалася з політичними біженцями, котрі втекли від фашистського режиму. На відміну від трудових імігрантів, вони приїхали у Францію значно пізніше, а своє перебування тут розглядали як тимчасове, маючи намір повернутися на батьківщину після повалення фашизму [6]. Л. Тельєрез, в свою чергу, схилилася до думки, що початок масової іміграції італійців до Франції зумовлювався демографічною кризою у французьких південних департаментах, тоді як населення Італії зростало швидкими темпами. Крім цього, кількість безробітних в Італії у першій половині 1922 р. становило 300 тис. осіб [7]. Попри певні здобутки у вивченні задекларованої проблеми, поза увагою дослідників залишилися чинники, що впливали на інтенсивність італійської еміграції до Франції, роль італійців у повоєнній відбудові країни та рівень їхньої громадської самоорганізації.

Варто відзначити, що Франція стала традиційним еміграційним напрямом для італійців у другій половині XIX ст. Станом на 1911 р. тут перебувало приблизно 500 тис. італійських імігрантів [8]. Напередодні війни вони вміло скористалися французькою програмою осадництва, за якою

урожайні землі департаментів Тарн і Гаронна, Гар виділялися під посіви злакових культур. Як наслідок, у 1918 р. згідно з підрахунками французького міністерства сільського господарства, 11 % робітників у вказаних департаментах становили італійці [4].

З огляду на територіальну близькість і спільний кордон Франції та Італії, спеціальної угоди про регулювання міграційних потоків між двома країнами не існувало. Реєстрація іммігрантів здійснювалася на підставі двосторонньої трудової угоди від 15 квітня 1904 р. [9]. Вона стала основою для підписання 30 вересня 1919 р. у Римі французько-італійського договору про працю (набрав чинності 17 травня 1921 р.) [2, s. 55], що фактично регулював питання еміграції та імміграції упродовж міжвоєнного двадцятиліття. Він складався з 26 статей, які гарантували: 1) сприятливі умови проживання трудових іммігрантів на рівні з місцевими робітниками, до яких члени їхніх родин могли емігрувати без будь-якого спеціального дозволу; 2) заробітна плата іммігранта не повинна бути нижчою, ніж отримував за цей вид роботи місцевий робітник цієї ж категорії; 3) медичне обслуговування та правовий захист іноземців відповідно до чинного законодавства; 4) адміністративні органи обох країн повинні сприяти перетину емігрантами кордонів та підготовці відповідних трудових угод; 5) кожній із договірних сторін забороняється обкладати податками чи спеціальними зборами іноземних заробітчан [10].

Значна увага, у вказаному договорі, приділялася пенсійному забезпеченню і соціальному страхуванню іноземних робітників, відшкодуванню родинам іммігрантів у випадках травматизму чи смерті робітників [10]. Важливим положенням у ньому була домовленість двох сторін про те, що кількість іноземних робітників не повинно суттєво впливати на економічний розвиток жодної з країн [10]. "Якщо у деяких регіонах, ринок праці буде переповнений іммігрантами, то перш ніж самостійно змінювати місце праці, вони повинні повідомити місцеву адміністрацію" [10] – зазначалося у договорі.

Угода також передбачала створення на території обох країн комітетів з працевлаштування іммігрантів [10]. До їх складу входили представники обох сторін: префект, суб-префект або радник префектури, мер муніципалітету або один з його заступників, інспектор праці або його заступник, консул або його представник, голова іноземної організації (італійської чи французької відповідно), представник від профспілок і працедавців, один іноземний робітник [10]. Договір не поширювався на колоніальні володіння жодної зі сторін та підлягав щорічній пролонгації, доки одна зі сторін не заявляла про його денонсацію [10].

19 лютого 1920 р. між Францією та Італією підписано додаткову "Декларацію для італійських робітників в Ельзасі та Лотарингії", що регулювала відносини між французькими роботодавцями та італійськими робітниками, які працювали в Ельзасі та Лотарингії (повернені Німеччиною Франції за умовами Версальською мирного договору 1919 р.), згідно з французько-італійським договором про працю 1919 р. [11].

Щодо розселення італійців у Франції, то це були південно-західні, південні і південно-східних департаменти, зокрема Дордонь, Жиронди, Ло, Верхня Гаронна, Атлантичні Піренії, Гар, Тарн і Гаронни, Приморські Альпи. Вони прибували сюди з Північної та Центральної частини Апеннінського півострова: області Венето, Фріулії, П'ємонт, Ломбардії, Тоскани та Емілії-Романьї [4]. Назагал, більша частина італійських іммігрантів у Франції була зайнята у сільському господарстві [12]. Передусім це залежало від місць їхнього розселення: італійці у Південно-Західній та Південній Франції, в переважній більшості, були сільськогосподарськими робітниками [4], а ті, що перебували у департаменті Приморські Альпи, зазвичай, працювали на будівництві, займалися ремеслом, торгівлею та готельним бізнесом. Щодо професійної характеристики названих емігрантів, то 40 % з них були робітниками без кваліфікації [12], проживали у переповнених кварталах і виконували найменш оплачувані роботи [5].

Проживання італійських іммігрантів у прикордонних департаментах Франції суттєво позначалося на їх кількості. "Gazeta Polska" зазначала, що на відмінну від інших іммігрантів (наприклад поляків), кількість італійців у країні постійно зростала [13]. Упродовж 1919–1939 рр. італійці становили чверть населення у департаменті Приморські Альпи, а в округах Грас і Ніцца – 52 % і 47 % населення відповідно [5]. Щодо департаменту Вар, то на одного італійця тут припадало шість французів [5]. В історичній області Гасконії (теперішні департаменти Ланди, Верхні Піренеї, Жер, південна частина департаментів Верхня Гаронна, Тарн і Гаронна та Ло і Гаронна), яку італійці систематично заселяли з 1922 р., їх чисельність становила близько 60 тис. осіб [5].

Згідно з офіційною статистикою, на початку 1920-х рр. кількість іммігрантів у Франції складала приблизно 1 млн 530 тис. осіб, з яких 451 тис. була італійцями [2, с. 34]. Це відповідало планам Б. Муссоліні про створення за кордоном італійського вогнища свідомої, економічно вільної громади задля "мирної" моральної та економічної експансії Італії [13]. У свою чергу, французький уряд, забезпечував належні умови для італійських іммігрантів. Закон від 16 грудня 1922 р. передбачав створення комітету опіки над італійськими іммігрантами у Приморських Альпах [14]. Лояльна

позиція з боку французького уряду пояснювалася тим, що "[...] італійські робітники були дуже працелюбними, моральними, а найбільша їхня чеснота полягала у повазі до місцевої влади" [14].

На інтенсивність італійської еміграції до Франції значний вплив справило законодавство США. Згідно із "законом Джонсона" від 1924 р. обмежувалася квота на імміграцію (італійців до 3 тис. 845 осіб) [2, с. 34]. Як наслідок, збільшилася їх кількість в еміграційному потоці до Франції (у 1924 р. цей показник становив 41 тис. 235 осіб [1, с. 38]). Станом на 1926 р. кількість італійських іммігрантів у цій країні складала 800 тис. осіб, або 35 % від усіх іноземців, що проживали у ній [15].

На подальший перебіг еміграційного руху італійців певний вплив справив замах на Б. Муссоліні, вчинений у 1926 р. [16]. Унаслідок цього, спеціальна урядова комісія Італії прийняла декрет про нагляд за італійськими громадянами за кордоном [16]. Він передбачав позбавлення італійського громадянства та конфіскацію майна не згідних з режимом політиків та науковців [16]. Як наслідок, еміграція італійців у французькому напрямі зменшилася. Натомість зросла недозволена еміграція паломників у Лурд (південь Франції), частина з яких тут залишалася [4]. Така ситуація викликала певне напруження у французько-італійських відносинах. З метою їх налагодження, міністр закордонних справ Франції Аристід Бріан наприкінці 1927 р. у розмові з італійським консулом в Парижі наголошував на тому, що слід дотримуватися лінії "добросусідської" імміграції та еміграції [17]. У газеті "Kurjer Warszawski" зазначалося на можливості підписання нової двосторонньої угоди, що забезпечувала б сприятливі умови для італійських емігрантів у Франції [17]. Наочним прикладом компромісної імміграційної політики французького уряду щодо італійців була зустріч консула Італії з мером Марселя, котрий, наголошуючи, на ролі італійських емігрантів у повоєнній відбудові Франції, з огляду на їхню чисельність понад 800 тис. осіб [17], зазначав: "Тут насправді є два мери, чи не так?" [13].

Черговим чинником, що суттєво позначився на інтенсивності італійської еміграції в цьому напрямку була так звана "перехідна економічна криза" у Франції впродовж 1926–1927 рр. Варто зазначити, що промислова криза вплинула на французький ринок праці в цілому, оскільки міністерство сільського господарства, в свою чергу, також відмовлялось працевлаштовувати іноземців (виняток становили тільки ті робітники, що приймались на плантації цукрових буряків) [18]. У зв'язку з цим, чисельність італійських емігрантів у Франції станом на 1927 р. дорівнювала 600 тис. осіб, що на 200 тис. осіб менше ніж попереднього року [19]. Значно більшого загострення ситуація набула у 1928 р., коли уряд Італії видав розпорядження про обмеження еміграції до Франції [20, с. 342]. Внаслідок чого кількість італійських емігрантів у країні становила лише 450 тис. осіб [19].

Економічна депресія 1929 р., що відчутно вплинула на італійський ринок праці, кількість безробітних становила 489 тис. осіб, похвалила еміграційний рух до Франції, у якій криза ще не досягла свого піку [15]. Упродовж 1929–1930 рр. кількість її іммігрантів збільшилось удвічі у порівнянні з 1927–1928 рр. [2, с. 35]. Щодо італійців, то в 1931 р. їх кількість становила 808 тис. осіб (у статистиці бралось до уваги лише чоловіче населення) [21]. Франція, за словами дослідника італійської еміграції Антоніо Канові, стала першою країною іммігрантів у часи кризи, де частка італійців становила 30 % усіх іноземців і 7 % всього населення країни, а в Парижі їх чисельність становила 100 тис. осіб [21].

Наприкінці 1931 р. уряд Франції низкою законодавчих актів намагався обмежити імміграційний потік. Закон від 10 серпня 1932 р. включав принцип національної переваги при працевлаштуванні, заборону для іноземців змінювати професії. Щодо італійців, то їхня праця обмежувалася трьома сферами діяльності: промисловістю, будівництвом та обслуговуванням (зокрема у перукарнях) [14]. Указами від 20 березня 1933 р., 25 листопада 1934 р. і 31 січня 1935 р. встановлювалися квоти для іноземних робітників, зайнятих у сфері обслуговування (для перукарів 20 %), промисловості (10 %), будівництві (різнилася у кожному регіоні) [14]. На відмінну від польських іммігрантів, італійці займали більш вигідну позицію. Міністр зовнішніх справ Італії Діно Гранді запевнив співвітчизників, що суперечливі питання щодо еміграції та імміграції з Францією швидко будуть вирішені [22].

Згідно з підрахунками французького міністерства праці та міністерства сільського господарства, на початку січня 1932 р. до Франції прибуло 180 іноземних робітників, з них 104 були італійцями, 35 іспанцями, 17 німцями та 23 особи належали до інших національностей (з Польщі не прибув жоден робітник) [23]. Тим часом з країни депортовано близько 5 тис. осіб, серед яких 2 тис. поляків, 1 тис. чехів, 587 португальців, 530 іспанців та лише 285 італійців [23]. Попри відчутне зменшення кількості італійських іммігрантів у Франції, їх чисельність в країні залишалася переважаючою. Це підтверджувала газета "L'Homme Libre", що виступала на захист прав іноземних робітників та з вимогою ревізії їх трудових договорів [24]. У ній зазначалося, що в 1934 р. у країні працювало 850 тис. іноземців: 300 тис. італійців, 180 тис. поляків і чехів [24]. Зниження потоку італійської імміграції, за умов економічного похвалення Франції, газета "Kurjer Warszawski" пояснювала чисельними репатріаціями через оголошення мобілізації в Італії у 1935 р. [25].

Попри антидемократичний курс фашистського уряду в другій половині 1930-х років, французька сторона продовжувала політику заохочення італійської імміграції. Наочним прикладом були заборони на працевлаштування та депортації поляків, котрі пропрацювали у Франції 6–9 років, при тому, що італійці із п'ятирічним стажем роботи отримували дозвіл на зайнятість згідно з законом [26].

У 1937 р. тут перебували 2 млн 300 тис. іноземців, серед яких першість належала італійцям – 30 %, поляки – 19 %, іспанці – 13 %, бельгійці – 9 %, росіяни – 3 % [27]. Проте, італійська сторона була невдоволена такими показниками. З серпня 1938 р. уряд Італії затримував видачу паспортів для еміграції до Франції [28]. Свідченням напруги у французько-італійських відносинах, згідно з повідомленнями преси, було те, що італійський уряд вдавсь до депортації французького письменника та композитора Еману Одізіо, який упродовж десяти років працював у Римі. У відповідь на це уряд Франції депортував Гугона Джеральді – італійського діяча культури, директора фашистського тижневика "Italia Nuova" [29]. Аби зменшити напругу всередині країни через антифашистські настрої, у 1938 р. уряд Франції прийняв рішення про переселення з Парижа у місцевість Булонь 80 тис. італійських робітників [30]. Одночасно продовжувалися депортації політичних іммігрантів. Якщо впродовж 1920–1930 років до Франції прибуло 20 тис. біженців-антифашистів, то на початку 1939 р. їхня кількість у країні становила близько 9 тис. осіб [2, с. 39].

Попри кількісну перевагу італійських емігрантів у Франції впродовж міжвоєнного періоду, вони вирізнялись найвищим рівнем самоорганізації [1, с. 49]. Запорукою цьому, на думку К. Колліна, було те, що Б. Муссоліні активно регулював і контролював усі внутрішні та зовнішні міграційні потоки, закликаючи до збільшення народжуваності [3].

Організацією трудової еміграції в Італії займався генеральний комісаріат з еміграції, який мав за кордоном, особливо у Франції, численні філії, що займалися опікою над італійськими робітниками [2, с. 61]. Члени таких організацій відвідували родини іммігрантів, активно проводили фашистсько-націоналістичну пропаганду та виступали у ролі посередників перед французькими роботодавцями [2, с. 61].

У 1922 р. газета "Popolo d'Italia" повідомляла про те, що в Парижі закладені перші секції фашистської організації, які мали на меті боронити інтереси та духовну незалежність італійців, що проживали у Франції [31]. Значну роль у цій місії відіграла газета "La Nuova Italia", заснована 1922 р. у Марселі [32]. Б. Муссоліні окреслив еміграційну політику Італії так: "Щоб кожний італійський емігрант, що проживає за кордоном був частиною Італії" [1, с. 49].

У свою чергу, осідаючи на французьких землях, італійці давали фермам і господарствам їхні назви. На південному сході Франції, зокрема в Тулузі та Ніцці, були відкриті відділення італійських банків, що фінансували сільськогосподарську еміграцію італійців і успішно конкурували з французькими кредитними спілками [2, с. 61–62]. Це зумовило проведення у березні 1931 р. французько-італійської конференції, на якій були досягнуті домовленості про забезпечення громадських прав італійських іммігрантів [33].

Запорукою масової еміграції італійців до Франції було забезпечення їхніх національних інтересів. З цього приводу, "Gazeta Polska" повідомляла, що на початку 1930-х років тут активно видавалося понад 30 італійських газет, було створено мережу італійських шкіл з молодіжними та дитячими організаціями [13]. У 1932 р. у Парижі відкрито італійський лицей [13]. На теренах Франції, де осідали італійці, діяли національні католицькі місії. Їхній вплив був настільки відчутним, що "[...] за проханням французького уряду, Ватикан нагадав італійським місіонерам про їхній обов'язок опікуватися духовним станом іммігрантів, а не втручатися у громадські справи" [2, с. 62]. Така ситуація, була однією з причин підписання Латеранської угоди між урядом Італії та Ватиканом 11 лютого 1929 р.

Незважаючи на агітаційні кампанії фашистського уряду, саме італійці займали першість серед осіб, які приймали французьке громадянство (у 1936 р. їхня частка становила 30 %, тоді як на поляків припадало лише 5 %) [2, с. 62]. Передусім, це зумовлювалося етнічною близькістю між французами та італійцями, спільними традиціями господарства.

Таким чином, італійці становили найбільш масштабний потік іммігрантів до Франції упродовж міжвоєнного двадцятиріччя. Значною мірою він залежав від економічної кон'юнктури в країні та від французько-італійських відносин. Попри змінні фази розвитку французької економіки та чималу напругу у відносинах з фашистським урядом, італійські емігранти займали лідерські позиції щодо чисельності та рівня самоорганізації в цій країні. Франція стала не лише альтернативою для сотні тисяч заробітчан, але й місцем їхнього громадсько-політичного самовираження.

Список використаних джерел

1. Rozwadowski J. Emigracja polska we Francji – europejski ruch wychodźczy / J. Rozwadowski. – Lille: Wydawnictwo Polskiego Uniwersytetu Robotniczego we Francji, 1927. – 304 s. 2. Фролкин Н. Трудовая иммиграция во Францию в новое время / Н. Фролкин. – К.: Наук. думка, 1975. – 284 с. 3. Collin C. Les italiens dans la M.O.I et les FTP-MOI à Lyon et Grenoble / C. Claude Collin. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.cairn.info/resume.php?ID_ARTICLE=GMCC_218_0067. 4. Teulière L. Les Italiens dans l'agriculture du Sud-Ouest (1920–1950) / Laure Teulière. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://migrations.besancon.fr/index.php>. 5. Schor R. Italiens des villes italiens des champs l'accueil des immigrés italiens dans les Alpes-Maritimes et dans le Sud-Ouest (1919–1939) / Ralph Schor. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cg06.fr/cms/cg06/upload/decouvrir-les-am/fr/files/rr79-1982-04.pdf>. 6. Bovio B. Les antifascistes Italiens dans le Var entre 1919 et 1939. Recherches regionales. Alpes-Maritimes et Contrées limitrophes. 28e année 1987 – N° 4. Octobre-décembre / Bertrand Bovio. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cg06.fr/cms/cg06/upload/decouvrir-les-am/fr/files/rr101-1987-01.pdf>. 7. Kurjer Warszawski. – 27 grudnia 1922. 8. Etude au choix; immigration et immigrants, l'exemple des immigrés italiens. Corpus documentaire. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.histoire.ac-versailles.fr/IMG/pdf/Etude_au_choix_L_immigration_italienne.pdf. 9. L'entrée de la direction du travail dans les relations internationales à travers la naissance du droit international du travail // Michel Cointepas. Extraits des cahiers du chatefp n°7, mars 2007. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.travail-emploi-sante.gouv.fr>. 10. Traité de travail, signé à Rome le 30 septembre 1919. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://untreaty.un.org/unts/60001_120000/20/10/00038474. 11. Déclaration additionnelle au Traité de Travail du 30 septembre 1919, relative aux ouvriers italiens en Alsace-Lorraine, signée à Paris, le 19 février 1920. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://untreaty.un.org/unts/60001_120000/20/14/00038697.pdf. 12. L'immigration et l'exode des réfugiés entre 1920 et 1940 dans les Alpes-Maritimes. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.la-vie-des-juifs-a-nice.fr/tome-I/tome-I-chapitre-I-partie-2.html>[31.10.2011 17:15:11]. 13. Potocki A. Instalacja włochoń we Francji / Antoni Potocki // Gazeta Polska. – 10 września 1935. – S. 13. 14. Rainero R. H. La crise de la main d'oeuvre italienne à Nice dans les années vingt et trente / Romain H. Rainero. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cdlm.revues.org/index2893.html>. 15. Bezrobocie we włoszech // Kurjer Warszawski. – 19 kwietnia 1929. – S. 5. 16. Przeciw uchodźcom włoskim // Kurjer Warszawski. – 16 września 1926. – S. 4. 17. Francja i włochoy // Kurjer Warszawski. – 6 grudnia 1927. – S. 6. 18. Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Sygn. 9889. 19. L'Immigration Italienne, Russe et Arménienne, L'Exode des réfugiés de Hollande, de Belgique et des Pays Balkaniques entre 1920 et 1944 dans les Alpes-Maritimes. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.la-vie-des-juifs-a-nice.fr/tome-I/tome-I-chapitre-I-partie-2.html>. 20. Качараба С. Еміграція з Західної України (1919–1939) / Степан Качараба. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2003. – 416 с. 21. Canovi A. L'émigration italienne en France: représentations entre économie et politique / Antonio Canovi. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cle.ens-lyon.fr/15589487/0/fiche__pagelibre/&RH=CDL_ITA100600. 22. Grandi o emigracji włoskiej // Kurjer Warszawski. – 18 grudnia 1931. – S. 5. 23. Ruch emigracyjny we Francji // Kurjer Warszawski. – 21 stycznia 1932. – S. 20. 24. Preci w robotnikom cudzoziemcom we Francji // Kurjer Warszawski. – 5 kwietnia 1934. – S. 5. 25. Robotnicy cudzoziemcy we Francji // Kurjer Warszawski. – 1935. – 10 października. – S. 11. 26. Zagadnienie bezrobocia i zatrudnienia cudzoziemców we Francji // Gazeta Polska. – 9 stycznia 1936. – S. 4. 27. Cudzoziemcy we Francji // Kurjer Warszawski. – 19 stycznia 1937. 28. Wstrzymanie wydawania paszportów na wyjazd z Włoch do Francji. Gazeta Polska. – 14 sierpnia 1938. – S. 5. 29. Wydalanie francuzów z Włoch i włochoń z Francji // Gazeta Polska. – 23 grudnia 1938. – S. 11. 30. Wydalanie 80 włochoń antyfaszystów z Francji // Gazeta Polska. – 27 kwietnia 1938. – S. 27. 31. Faszyci we francji // Kurjer Warszawski. – 21 sierpnia 1922. – S. 8. 32. Document 22: traduction d'un article de La Nuova Italia, 15 juillet 1923, Archives Departementales des Bouches-duRhône, 1M854. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.archives13.fr/archives13/webdav/site/archives13/users/Gallician/public/Pedagogique/TrpsdesItaliensDPgq.pdf>. 33. Włochoy a Francja // Kurjer Warszawski. – 25 marca 1931. – S. 15.

Леся Купин

ИТАЛЬЯНСКАЯ ЭМИГРАЦИЯ ВО ФРАНЦИЮ В 1919–1939 ГОДАХ

В истории иммиграции во Францию на протяжении межвоенного двадцатилетия итальянцы составляли наиболее мощной и масштабной волне мигрантов. Во многом на это влияла конъюнктура на французском рынке труда и атмосфера в франко-итальянских отношениях. Либеральная настройка со стороны Франции обеспечивало итальянцам численное преимущество и высокий уровень самоорганизации.

Ключевые слова: Франция, итальянцы, итальянская эмиграция, законодательство, фашизм.

Lesya Kupyn

ITALIAN EMIGRATION TO FRANCE IN 1919–1939 YEARS

Tracing back to the history of immigration in France during interwar twentieth Italians formed the most powerful and huge wave of workers. Mainly the conjuncture on the French labor market and the atmosphere of French-Italian relations influenced it. Liberal attitude of France ensured a numerous advantages and high level of self-organizing to Italian people.

Key words: France, Italians, Italian emigration, legislature, fascism.